

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

נושא השבוע: צום תשעה באב

ההפטרה: חזון ישעיהו (ישעיה א')

פרשת דברים – שבת זוזון

"ותרגנו באהלכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו ממצרים לזה"

אותנו ביד האמורי להשמידנו" (א, כז)

מסביר רש"י "ותרגנו באהלכם" – שהמרגלים דיברו דברי נרגנות ולשון הרע ובעקבות דיבתם הרעה הטילו על העם אימה ופחד שאמרו המרגלים שלא יצליחו לכבוש את הארץ כי ענקים יש בארץ.... על פי חז"ל (תענית כט, א) יצאו המרגלים לשליחותם ב-כט בסיון וחזרו לאחר 40 יום והיה זה ב-ח' באב לפנות ערב שהוציאו דיבתם רעה על הארץ, ובשל כך בכו עם ישראל כל אותו לילה שהיה ליל תשעה באב. אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חינוג אני גזור לכם באותו יום בכיה לדורות... ונחרבו בו בית המקדש הראשון והשני. נמצא שסיבת הגלות וחורבן עד לימינו אנו הוא בעוון לשון הרע ושנאת חינוג. וכוון שחפצים אנו לזכות לגאולה השלמה ולבניין בית המקדש השלישי במהרה עלינו להתחזק בזה מאוד. (אמרי נועם ח"ג לרה"צ יורם אברגל צדוק"ל)

כוויה מבורכת

מעשה שהיה

שמי מרגלית, אני בת 11 וגרה בבאר שבע. אני ילדה מקובלת בחברה ותמיד מוקפת בחברות. המחנכת שלנו הנהיגה מנהג יפה שקובע שאם תלמידה מחסירה למעלה מיומיים עקב מחלה כל שהיא, בנות הכיתה עושות תורנות ומגיעות לבקר אותה, הן מביאות לה את החומר הלימודי שהחסירה ומנעימות לה את הזמן. אני מתביישת לספר שנהגתי להתחמק ממטלה זו ורק לעיתים נדירות הלכתי לבקר חברות חולות ורק אם הן היו מחברותי הקרובות. אולם בנות אחרות שהיו מחוץ לחבורה העליונה והפטפטנית שלנו הייתי נמנעת מלבקר גם אם חסרו שבוע ויותר. בשבת קיצית ארוכה אחת, כשאבי ישב ולמד בניגון ושאר בני הבית נמו את שנת הצהרים של עונג שבת, ישבתי שקועה בספר קריאה. כשסיימתי לקרוא אותו התלבטתי מה לעשות ורגלי הולילו אותי למטבח לארון הממתקים, שם יש ממתק של שבת אותו מחלקת אימא באחר הצהרים של שבת. טיפסתי על השיש כשעל השיש היה מונח המיחם של שבת, פתחתי את הארון שלפתי משם ממתק והתכוונתי לרדת, איני יודעת איך זה קרה, החלקתי קלות ורגלי פגעה במיחם שהתהפך ולפתע נפלתי לרצפה שאני מוקפת במים רותחים וכל גופי לוהט מחום. צרחתי מכאב ומבהלה, אבא הגיע ראשון מהסלון ומיד אחריי זינקה כל המשפחה למטבח. הרגשתי איך גופי מתכווץ מעוצמת החום...הייתי מסוחררת וחצי מעולפת. אימא נשאה אותי בורעוניה לחדר האמבטיה ובמשך דקות ארוכות שטפה אותי במים זורמים. אחד מאחי הלך לקרוא לשכנה שלנו שהיא גם אחות בבית חולים והיא עזרה לאימא לטפל בי עד שהגיע האמבולנס ופינה אותנו לבית חולים סורוקה: "קרה לך נס גדול" אמר לי אחד הרופאים "אם המים הרותחים היו נשפכים על הצוואר, המצב היה חמור מאד...! עליך להישאר בבית חולים בחודש הקרוב כדי לשקם מחדש את העור שניזוק". יום ראשון הגיעה קבוצה גדולה של חברות לבקר אותי, וגם ביום שני. בשבוע הראשון היה חדרי מלא בבלונים, ממתקים, ספרים והפתעות שהביאו חברותי במסירות יום יום.

זמנים ע"פ לוח "אור החיים" של אופק תל אביב * שעות קץ * סוף זמן ק"ש לשבוע הבעל"ט 37: 8-34: 8

כניסת שבת: 7:27 יציאת שבת: 8:17 יציאת שבת: 9:11

כניסת הצום: 7:46 חצות יום: 12:47 יציאת הצום: 8:02

"מה שלומי" [מעניין הצום] וכן לאחל "מזל טוב" וכי"ב (ס).

ז. בליל תשעה באב ובימו יושבים בבית הכנסת על הארץ עד המנחה (ש"ע ס' תקנ"ט סעי' ג) [המנהג עד מעט אחרי חצות יום] (הרמ"א ס"ק כ, אור לציון ח"ג פ"כט ס"ט, משנ"ב ח"ג פ"כט ס"ק 9).

וכן בבית המנהג שיושבים על הארץ (אור לציון לגר"ב ח"ג פ"כט ס"ט, פסקי תשובות ס' הקנט ס"ד ועוד) וכשיושב על הארץ צריך שיפסיק ע"י בד או כרית שאין גובהו מגיע לטפח (8 ס"מ), ואם הוא זקן או תשוש יקל עד ג' טפחים. וחייב לקום מפני רבו, אביו, זקן וכי"ב אפילו שיושב על הארץ (תורת מועדים ס' י ס"ג-ג). הנוסעים באוטובוס או במכונית רשאים לשבת כרגיל (פסקי תשובות ס' הקנט ס"ד).

יח. נהגו לישון בתשעה באב עם מזרון על הארץ ומי שאינו יכול ישן על המיטה. ומי שישן על שני כרים יישן רק על כר אחד, ויש שנהגו לשים אבן תחת הכרית (ש"ע ס' תקנה סעי' ד כ"מ"א).

יט. מנהג הספרדים לומר בכל התפילות בברכת בונה ירושלים "נחם ה' את אבלי..." וחותם "ברוך... ציון בבניין ירושלים" (ש"ע ס' תקנ"ט ס"א, משנ"ב ס"ק א, כה"ח ס"ק א, חז"ע עמ' שצנ). ואם שכח אומרה ב-

"רצה" [במיקום "יעלה ויבא"], בלי חתימה ואם לא אומרה ב"אלוקי נצור" כנ"ל (סעי' עמ' שצנ, שצנ).

כ. אף שתשעה באב אסור בנעילת נעלי עור יש לברך ברכת "שעשה לי כל צרכי" בשם ומלכות (ס).

כא. מנהג ירושלים (וכן הרמ"א עובדיה יוסף והגאון בן ציון אבא שאול) להתעטף בציצית ולהניח תפילין בביה"כ בתפילת שחרית בתשעה באב [כולל תפילין ר"ת] (חז"ע עמ' שצנ) לשולחן ערוך המנהג להתפלל שחרית בלי טלית ותפילין ורק במנחה נהגו להתעטף בטלית ולהניח תפילין (ש"ע ס' תקנה ס"א), והנהוגים כן טוב שינהגו שכל אחד יתעטף בציצית ויניח תפילין בביתו קודם תפילת שחרית ויקרא עימה "קריאת שמע" [אחר שברך בברכת התורה] [כולל תפילין ר"ת] ואח"כ יוריד את הטלית והתפילין וילך לביה"כ להתפלל שחרית, ובתפילת מנחה יחזור ויתעטף בציצית ויניח תפילין בברכותיה [כ"ח דכ"ח ס"א, חז"ע ס', כה"ח ס"ק א-ד, אור לציון לגר"ב ח"ג פ"כט ס"כ].

כב. במוצאי תשעה באב עושים הבדלה על יין בלבד [ולא על נר ובשמים] (ש"ע ס' תקנ"ט ס"א).

חולה [או מעוברת או מניקות בפועל] וכי"ב שמותר לו לאכול בתשעה באב עושה הבדלה במוצאי שבת על נר ויין [ללא בשמים] קודם אכילתו ויכול להוציא יד חובה את בני ביתו אע"פ שהם מתענים, ואחרי ההבדלה ישתה ממנו מלא לוגמיו (חז"ע עמ' שצנ).

קטנים [מגיל 6 ומעלה] שאוכלים בתשעה באב צריכים לעשות הבדלה לעצמם (חז"ע עמ' שצנ).

כג. במוצאי תשעה באב מותר לכבס וללבוש בגדים מכובסים, להסתפר (ש"ע ס' תקנה ס"ד) ולרחוץ כל הגוף במים חמים, מותר לשאת אישה (תורת מועדים ס' יא ס"ג-ד).

והשנה שהצום דחוי מותר גם לאכול בשר ולשתות יין (חז"ע עמ' שצנ), אור לציון ח"ג פ"כט ס"ב, ה"ח"א דכ"ח יוסף ס' תקנה ס"א ס' (והאשכנזים מחמירים בלילה הזה ומתירים ביום (הרמ"א ס' תקנה ס"א)).

וכן מותר לברך "ושהחיינו" (חז"ע עמ' שצנ, כה"ח ס' תקנה ס"ק יח) ומותר לשמוע שירים עם מוזיקה (משנ"ב ס' תקנה כע"א ס"ק ד, כי לא מועד לגר"ב חותם ס' תקנה פ"ל).

כד. במוצאי הצום מברכים "ברכת הלבנה" ואם אפשר ינעלו קודם נעלי עור ויטעמו משהו (חז"ע טי).

סדר מוצאי שבת זה (נלקט מתוך תורת מועדים לה"ד יוסף ומתוך ס' פסח ותשעה באב שחל בשבת ללכ' כ"ז הן) יש לקיים את שעורי התורה לפני מנחה, ואחרי מנחה ילכו האנשים לבתיהם, לאכול סעודה שלישית [ולא יאמרו בפירוש שאוכלים "בשביל הצום"] ויסיימו האכילה לפני שקיעת החמה (46: 7). משקיעת החמה אין לאכול ואין לרחוץ ידים וכי' ככל דיני תשעה באב, (וטוב מס' דקות לפני השקיעה) אולם עד צאת שבת אין להוריד את נעלי העור שזהו אבולת ברבים בשבת. בצאת השבת (17: 8) יש לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ולהחליף את הנעלים ואת הבגדים ויזכירו גם לנשים שיאמרו כן ויחליפו כמיל ויש לזכור שאסור ללבוש בגדים מכובסים. [אם אלה שמפרידים זמן רב] ראוי לגבאים להכריז שתפילת ערבית תהיה כ-20 דקות אחרי צאת השבת (37: 8) כדי שתהא שהות לאנשים להחליף נעליהם ובגדיהם. ולבוא מבתיהם לאחר צאת השבת עם ספרי הקניות. מצאת השבת ועד התפילה יורידו הגבאים את הפרוכת מההיכל ואת הרימונים של סה"ת, ויזו כסאות לצד ויפרסו שטיחים וכי"ב על הרצפה. [אבל לא לפני צאת שבת] (חז"ע עמ' שצנ). אין אומרים "לדוד ברוך ה' צורי" אלא מתחילים "על נהרות בבל" [בעמידה יוסיף "אתה חוננתנו" בכל מוצאי שבת] ואחרי העמידה מבארים נר ומברכים "בורא מאורי האש" [ביאור מס' נרות ויפורסם בביה"כ שכולם יוכלו להיות קרובים לנר] ואח"כ קוראים איכה וכו' [אין מברכים על בשמים]. כשחזר לביתו יזכיר לאשתו ולבניו ביתו לברך "בורא מאורי האש" ולא יאמר "ויתן לך". המקפידים כל השנה על זמן רבינו תם יקפידו בזה גם השבת, לענין ברכת מאורי האש.

שיעורים באשדוד לציבור הרחב בכ"ב ח' חיי"ד א' רח' יצחק הנשיא 22 אזור ג': ליל תשעה באב- ב-9:45 הרב יצחק שטרית וב-10:15 הרב אריה שכטר. ביום תשעה באב- ב-15:2 הרב יצחק הרב יצחק מצגת על גיוס בני הישיבות, הרב יצחק דיין, הרב פנחס קריספין, ועוד ואח"כ מנחה וערבית.

אך אט אט פסקו הביקורים ומצאתי את עצמי מעבירה את הימים בהמתנה לחברותי שתבאנה להנעים לי את הזמן. ניסיתי לקרוא, לצייר ציורים, לשחק במשחקים אבל הלב חיכה לביקורן של חברות שתמיד היו סביבי, הזרי ואחיותיי לא עזבו אותי לרגע אך היו זמנים מהם שלחתי את אימי הביתה ומצאתי את עצמי בוכה מצער ומגעגוע. "כואב לך מתוקה? את רוצה תרופה נגד כאבים?" שאלה אותי האחות שמצאה אותי בוכה אל הכרית. כואב לי, כן, אבל לא כאב שתרופה יכולה לרפא, ככה הרגישו חברותי החולות שבטיפשותי התחמקתי מלבקר אותן? כאלה ימים משמימים של חולי וכאבי לב עברו עליהן כשאני צחקתי וביילתי בקרב חברותי האוהבות, שהיום שכחו אותי והן עסוקות בחיי היום יום שלהן? הרהרתי בכאב. יום אחד אחר הצהריים בעודי שוכבת משועממת שמעתי קול מוכר קורא בשמי. בליבי התפלאתי כי איני מזוהה את הקול, "כן, אני פה ערה" השבתי ולפתע ראיתי את נחמה, בת כיתי עומדת מולי, "שלום נחמה, תודה שבאת!" שמחה מתוקה הציפה את ליבי. שעה שלמה העברנו בפטפוטים ואף יצאנו למרפסת לספוג כמה קרני שמש. נפרדתי מנחמה ושקעתי במחשבות, לא הכרתי אותה עד היום, תמיד הייתה בשולי החברה, ביישנית ודחוייה, 5 שנות לימוד משותפות עברו עלינו ולא יצא לי לדבר איתה שיחה של ממש, והנה היום גיליתי את אישיותה המקסימה שהסתתרה לה שם בפינת הכיתה. למחרת, שוב הפתיעה נחמה והגיעה לבקרני, אחרי חצי שעה של שיחה מעניינת שאלתי אותה: "תגידי לי נחמה, למה באת לבקר אותי?" נחמה נבוכה: "ביקור חולים" יש מצווה כזו, לא שמעתי?", "שמעתי אבל בכל זאת, שתינו יודעות את טיב היחסים שהיו ביננו עד היום..." נחמה אמרה: "את באמת רוצה לדעת? את בטח לא זוכרת, אבל בשנה שעברה חליתי בדלקת ראות שהסתבכה, התאשפזתי בבית חולים לשבועיים ואח"כ הייתי בבית שבועיים נוספים, הייתי לבד, בדדה ועצובה, אף אחת לא שמה לב שאני חסרה. כל יום קיוויתי שתבוא חברה לבקר והתאכזבתי מחדש המורה הייתה מתקשרת מידי פעם לדרוש בשלומי וזהו". הרגשתי את לחיי סמוקות מבושה, חברה חסרה חודש ימים ואני אפילו לא שמתי לב!! כשהזרתי לכיתה, אף אחת לא הקבילה את פני, בקושי הבחינו שחזרתי ואז אמרתי לעצמי שאשים לב מהיום למי שמחסירה ואקפיד לבקר אותה שלא תרגיש עצובה ובדדה כפי שהרגשתי, וכך בין טיפול לטיפול כשמצבי הרפואי הולך ומשתפר, הייתה מגיעה נחמה במסירות כמעט בכל יום לבקרני מביאה איתה הפתעות קטנות ומחממות לב. יום אחד אמרתי לה: "את יודעת נחמה, עצוב לי על עצמי, על שהייתי אנוכית כ"כ, אני רוצה להיות טובה כמוך!", "יש לי רעיון" אמרה נחמה ולחשה לי באזני כמה מילים. חזרתי לכיתה בריאה ומחוזקת, בידיעה שאני הולכת להטיב, נחמה ואני יחד עם המחנכת הקלנה ארגון 'ביקור חולים' ויחד דאגנו שכל תלמידה חולה בבית הספר תזכה לביקורים נעימים ומשמחים, יודעת שבוכות הכוויה שקיבלתי קם לו ארגון שמחיה נפשות (מל העיניים שלי)

פינת ההלכה

הלכות ערב תשעה באב שחל בשבת

- א. במנחה של שבת אחר "עמידה" אין אומרים "צדקתך" (סי' תקנ"ב ס"י ברהמ"א).
- ב. אין לטייל בערב תשעה באב (סי' תקנ"ב ס"י ברהמ"א) אפילו כשחל בשבת (כה"ס סי' תקנ"ב ס"י) היינו כל היום (כה"ס) שם, בכדי יוסף ס"ה, (חז"ע עמ' ש"ג). רשאי ללמוד תורה בשבת גם אחרי חצות יום (12:47) בכל מה שירצה, עד בין השמשות (7:46) (חז"ע עמ' רמח, ט"ז ס"ב ב, בכדי יוסף ס"ג).
- ג. בשבת זו אוכלים בשר ושותים יין, ואפילו בסעודה שלישית שמסתיימת סמוך לשקיעה ושרים שירי שבת (ש"ע סי' תקנ"ב ס"י תורת מועדים סי' ה ס"נה). ויזהר לסיים את הסעודה מס' דקות לפני שקיעת החמה כי בשקיעת החמה (7:46) נכנס צום תשעה באב!! (הרמ"א ס"ס ס"י, ומשנ"ב ס"ב כ"ד, חז"ע עמ' רכ"ו)
- ד. המצטער מהצום, אם לא יקח כדורים לפני הצום להקלת הצום, רשאי לקחתם ("קל צום" וכדו') (ש"ס יצי"א ח"ט סי' נ"ד) ומעיקר הדין מותר לקחתם גם בשבת ואין לחוש לשחיית סממנים ולא משום הכנה משבת לחול (ענין לזית חן לגר"ע יוסף סי' פט והובא בקצון יורו משפטין לגר"נ בן משה) מ"מ לא יאמר שלוקחם לצורך הצום (ס"ס).

הלכות תשעה באב שדחוי ליום ראשון

- א. ביום תשעה באב [לפני 1950 שנים] אירעו צרות קשות לעם ישראל ובפרט חורבן בתי המקדש הראשון והשני (גמ' תענית כ"ו) ולכן תשעה באב אסור באכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, נעילת נעלי עור ואישיות (ש"ע סי' תקנ"ב ס"א) ואסור ללמוד תורה (ס"ס) כל האיסורים הם לגברים ולנשים כאחד (ס"ס)

- ב. הכל (בנים מגיל 13 ובנות מגיל 12) חייבים לצום בתשעה באב (ש"ע סי' תקנ"ה, תקנ"ה).
- ג. השנה שהצום דחוי מעוברות ומניקות פטורות מלצום (חז"ע עמ' נ"ז) [מ"מ לא תאכלנה לענג אלא כדי קיום הוולד] (ס"ס עמ' ס) אבל יולדת שפסקה להניק והיא אחרי 30 יום ותוך 24 חודש חייבת לצום, ואם יש לה חולשה ומצטערת די בתענית שעות (חז"ע עמ' ס"ה).
- ד. קטן שגדל ונעשה בר מצוה ביום התענית הדחוי, אם הוא חלש רשאי שלא להתענות אלא רק "תענית שעות" [למס' שעות] ואם הוא בריא ויכול להתענות טוב שיתענה עם הציבור. אבל יולדת שפטורה להתענות בתוך 30 יום ללידה אם חל יום ה-31 ללידתה ביום התענית הדחוי אעפ"כ צריכה להתענות (חז"ע עמ' ס"ה, ע"א).
- ה. בעלי הבית [שהם: המוהל, סנדק ואבי הבן (סי' תקנ"ט ס"ח ברהמ"א)] צמים עד זמן מנחה גדולה (1:19) מתפללים מנחה ואז מותר להם לאכול (ש"ע ס"ס ומשנ"ב) [ואינם רשאים להחמיר על עצמם] (חז"ע עמ' ש"ד-ש"ט) ויבדילו קודם שיאכלו (משנ"ב ס"ק ל"ז) ומותר להם ללבוש לברית בגדי שבת (ס"ס ברהמ"א) אבל ראוי להחמיר שלא לנעול נעלי עור (חז"ע עמ' ש"ט).
- ו. ואילו הפטורים מהצום: קטנים [שלא הגיעו למצוות], חולה אפילו שאין בו סכנה [כגון: נפל למשכב] וכן המפלת רח"ל או היולדת תוך 30 יום (ללידה מעת לעת) (ש"ע סי' תקנ"ב ס"י ומשנ"ב ס"ק ט) אבל זקן חלש שהרופאים אמרו שאם יצום ויש חשש שיבוא לחול, יאכל פחות משיעור [30 גר' אכילה כל 10 דקות ו-40 ס"מ ק' שתייה כל 1 דקות] (חז"ע עמ' רע"ט).
- ז. כל הפטורים מהתענית אינם צריכים להתענות תענית שעות [היינו לצום למס' שעות] ואינם צריכים לאכול פחות משיעור, מ"מ ראוי שיאכלו בצנעה ויאכלו הנצרך (ס"ס).
- ח. אדם בריא שצם, אך עליו לבלוע גלולה נגד מיחוש ראש או כאבי גרון וכדו', מותר לו לבלוע בלי מים, ואם יש בהם מתיקות ומשתמשים בהם דרך לעיסה או מציצה ואין בולעים אותם יש להחמיר. ואם הם לצורך רפואת חולי פנימי וכי"ב יש להקל בכל אופן, ואם קשה לו לבלועם רשאי להקל אף עם מעט מים ויזהר שלא ישתה רביעית בבת אחת (תורת מועדים סי' א ס"י"ג, ס"ק י"ג).
- ט. רחיצה אסורה בתשעה באב בין בחמים בין בצונן ואפילו להושיט אצבעו למים אסור (ש"ע סי' תקנ"ג ס"ז), וכ"ש שאסור לרחוץ פניו (אא"כ הוא אסטניס) (משנ"ב ס"ק כ"ב) ואם היו ידיו מלוכלכות מותר רק להעביר את הכלוך (ש"ע ס"א) וכן לכלוכים בעיניים [כגון: בבוקר] ודרכו לרחצם במים מותר לרחוץ (ס"א) ונשים המבשלות אוכל מותר להן להדיח את הירקות וכדו' כדרך (כ"א"ח סעי' כ"ב).
- י. רחיצת כלים המלוכלכים שמשבת בליל תשעה באב, אם צריך אותם לצורך קטנים או חולה שמוותר להם לאכול מותר לרוחצם (אור לציון לגר"ב א"ח שאל ח"ג פ"כט סי' י"ד, כל המתאכל עליה לגר"י פלא עמ' ש"פ) ואם רוחצם כדי שיהיה נקי ומסודר מותר (ש"ס מעין אומר ח"ג לגר"י נקי פ"ד סי' ז גם הכש"ל עובדיה יוסף זאק"ל, זכלות וחורבן לגר"י שו"ר עמ' 183, ש"ס מנחה אליהו לגר"פ פלאה סי' פ"ז) והמחמיר לרוחץ עד כפפות תבוא עליו ברכה (בית הלוי לגר"א מחבר ח"א סי' ע"ג, הרב אברהם יוסף בע"פ, שעניי נחמה לגר"י שו"ר עמ' ז' ח"ג כשקורס רח"ר, ועוד)
- יא. אין לשטוף את הבית בתשעה באב (ילקו"י מועדים עמ' תקפ"ו) והמקל אחרי חצות יום ביום תשעה באב יש לו על מה לסמוך (ילקו"י ש"ס ע"פ בכדי יוסף ס"ק י"ג, פסקי תשובות סי' תקנ"ב ס"א).
- יב. בנטילת ידיים של שחרית וכן כשיוצא מבית הכסא נוטל עד סוף קשרי אצבעותיו (ש"ע סי' א) אך חולה האוכל פת, וכהן שנוטל ידיו לברכת כהנים נוטלים עד סוף הפרק (עמ' ר"א-ר"ב) ווממידת חסידות שכל אדם יטול ידיו שוב עד הפרק בלא ברכה במוצאי הצום (תורת מועדים ס"ס).
- יג. אסור לנעול נעלים של עור בתשעה באב אבל של בד, גומי או עץ מותר (ש"ע ס"ס סעי' ט"ז) [קבבק מותר אפילו שהרצועה היא מעור (חז"ע עמ' ש"א)] ואם נגע בנעלים או צריך לטול ידיו (כ"א"ח ס"א).
- קטנים מותרים בנעילת נעלי עור, מ"מ טוב לחנכם שינעלו נעלים שאינם של עור (חז"ע עמ' ש"א). מי שחייב ללכת בנעלי עור [כגון: חייל בתפקיד] טוב שישים מעט עפר בתוך מנעליו כדי לצאת ידי חובת כל הפוסקים (ש"ס נ"ח יוסף ח"א סי' ל"ה ענין ש"ע סי' תקנ"ב ס"י ומשנ"ב ס"ק ל"ג) מ"מ כשיגיע לביתו וירידם (ס"ק ל"ה) יד. אסור ללמוד תורה בתשעה באב שנאמר "פקודי ה' משמחי לב" וכן לא חוק לישראל, אבל מותר ללמוד איוב, פרקים הרעים בירמיה, מדרש איכה ופירושים, קטעים מהגמ' שעוסקים בחורבן ואבילות [כגון: מועד קטן פ' "אלו מגלחין", גיטין נ"ה-נ"ח. סנהדרין ק"ד]. (ש"ע סי' תקנ"ב ס"ד-ט' ומשנ"ב ס"ס). וכן מותר ללמוד ספרי מוסר המעוררים לתשובה (יצי"א ח"ב/כו"ה). אבל לא קטעים של שמעון בן יוחאי (חז"ע עמ' ש"א) ויש חיוב ללמוד תורה ביום זה במותר (ילקו"י ח"ה עמ' תקס).
- טו. אין לקרוא תהילים בתשעה באב, מ"מ מותר דרך בקשה ותפילה כגון: על חולה וכי"ב וכן יש להקל למי שאינו בקי ללמוד תורה ואינו יודע אלא קריאת תהילים שמוותר שלא יתבטל מלימוד (חז"ע עמ' ש"א) ולנשים יש להקל לקרוא (ס"ס עמ' ש"ט). קריאת עיתונים ושמיית רדיו [חרדיים] אינם אסורים מן הדין והמחמיר תבוא עליו ברכה (ס"ס).
- טז. אין לומר "שלום" לחברו ואם מי שאינו יודע הקדים לו "שלום" יענה בשפה רפה ובכובד ראש (ש"ע ס"ס). ולגבי "בוקר טוב" ו"ערב טוב", מצד הדין מותר ועדיף שלא (חז"ע עמ' ש"ט), מותר לשאול